VERSLAG

DER

PLAATSELIJKE COMMISSIE

VAN

GENEESKUNDIG TOEVOORZIGT

TE ROTTERDAM,

WEGENS DE

EPIDEMIA VARIOLOSA,

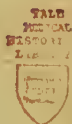
WELKE, IN DE JAREN 1825 EN 1826, ALDAAR HEEFT GEHEERSCHT,

AAN DE

PROVINCIALE COMMISSIE

VAN

GENEESKUNDIG ONDERZOEK EN TOEVOORZIGT.

De *plaatselijke Commissie van Geneeskundig Toevoorzigt*, ter dezer stede gevestigd, wil zich van hare verpligting kwijten, om aan de *Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt, residerende* te *Dordrecht*, een, zoo veel mogelijk naauwkeurig, verslag te geven van de bijzonderheden, welke, bij de zoo belangrijke

epidemie van kinderpokken, in de jaren 1825 en 1826, alhier plaats gehad hebben. De menigvuldige en zeer moeijelijke werkzaamheden, welke het zorgvuldig opmerken, waarnemen, onderzoeken en aanteekening houden van deze, zoo hoogst gewigtige, omstandigheden zoo gebiedend vorderden, hebben het inzenden hiervan eenigzins vertraagd, en zij vertrouwt, dat de *Provinciale Geneeskundige Commissie*, hiervan volkomen overtuigd, dit uitstel gereedelijk zal billijken.

Zij heeft U, bij haren brief van den 27 Mei 1825, reeds voorloopig van het ontstaan der bovengemelde ziekte kennis gegeven, alsmede daarbij de middelen van voorzorg vermeld, welke, zoo door den Edel-Achtbaren Magistraat dezer stad, als door haar waren aangewend.

De ziekte had zich, in het laatst der maand April (29 dag), het eerst vertoond in de *Raamstraat*, aan de westzijde dezer stad, zijnde eene harer volkrijkste buurten, bij zekeren ABRAHAM BOOT, wijk E. n°. 365; terwijl dezelve, zeven dagen daarna, ook is ontdekt geworden bij het kind van zekeren JOHANNES KUSTERS, wonende in dezelfde straat, n°. 389. Bij dit kind was, door den aldaar prakliserenden *Medicinae Doctor*, T. H. MENSING, kort na de uitbotting, de ongunstigste wending waargenomen; er ontstonden spoedig de kwaadaardigste toevallen, en het lijdertje stierf reeds op den vijfden dag. Gemelde *Medicinae Doctor* had da-

delijk de noodige maatregelen, zoo ter berooking, als naderhand tot het begraven, doen nemen.

De ziekte vertoonde zich, na verloop van eenige dagen, ook in de nabijgelegene straten en stegen, en de toenmalige *President* dezer *Commissie*, *Dr.* J. Ripping, had zich reeds beijverd, maatregelen tot het stuiten der ziekte te nemen.

Naauwelijks was de tijding van deze treurige volksramp ter kennis van den Edel-Achtbaren Heer Mr. M. C. Bichon van IJsselmonde, Burgemeester dezer stad, gekomen, of deze *Commissie* werd door H. H. Burgemeester en Wethouderen, bij een' brief van den 25 Mei 1825, niet alleenlijk op dezelve aandachtig gemaakt, maar ook uitgenoodigd, om alle mogelijke voorzorgen te nemen.

Reeds, den 27 van die maand, vond zij zich, na een meer bepaald onderzoek, en na eenige Heeren praktiserende *Medicinae Doctores* gehoord te hebben, in de droevige noodzakelijkheid, om hun Ed.-Achtb. te berigten, dat de ziekte zich niet alleenlijk binnen onze muren geopenbaard, maar ook reeds slagtoffers gemaakt had.

Intusschen was er, reeds op den 26 van gemelde maand, door H. H. Burgemeester en Wethouderen eene kennisgeving uitgevaardigd, waarbij, op grond van Z. M. besluit van den 18 April 1818, onderscheidene bepalingen van voorzorg en politie verordend werden, waarvan zij een exemplaar hierbij voegt.

De aangelegenheid der berookingen trok het eerst de bijzondere aandacht dezer *Commissie* tot zich, waarover zij, bij haren bovengemelden brief van den 27 Mei, aan den Magistraat dezer stad, het navolgende te kennen gaf:

« Zij kan niet anders, dan de berookingen met « bruinsteen, gewoon keukenzout en vitrioolzuur « goedkeuren; en men is, volgens art. 18 der « koninklijke verordening van 18 April 1818, « verpligt, dezelve, dadelijk bij het ontstaan der « ziekte, aan te wenden; doch zij veroorlooft « zich deswege te doen opmerken, dat, zal men « daarmede *gelukkig* en *doelmatig* slagen, de « *vertrekken* zoodanig zullen moeten worden be- « rookt, dat, gedurende de bewerking daarvan, « de voorwerpen, door de ziekte aangetast, niet « in *dezelve* zullen kunnen verblijven, vermits, « wil men de besmetting geheel en al onderdruk- « ken en vernietigen, de bewerking er van, als het « ware, tot stikkens toe moet geschieden. De lij- « ders zouden dus, gedurende dien tijd, in een « ander vertrek moeten geplaatst worden, het- « welk bij de behoeftigen, in hunne, binnen de- « ze stad, zoo zeer beperkte woningen, aan vele « moeijelijkheden zoude onderhevig zijn. Konde « men toch de zoodanigen in daartoe, op eenige « plaatsen, in den omtrek der stad, aan te leggen « ruime vertrekken, plaatsen, en aldaar, gedu- « rende de ziekte, alle noodige hulp aanbren-

« gen! — Wij moeten zulks, als eene zeer wen-
« schelijke zaak beschouwen; zeer geschikt, om
« meer en meer den voortgang der ziekte te hel-
« pen stuiten; terwijl er van de vervoering, naar
« ons inzien, wanneer het overbrengen onder be-
« hoorlijke voorzorg plaats had, van welke zijde
« ook beschouwd, geen nadeel te wachten zoude
« zijn."

De *Commissie*, volkomen overtuigd, dat het voornaamste hulpmiddel, om de besmetting tegen te gaan, bestond in de enting met koepokstof, sloeg, bij haren meergemelden brief, den Magistraat voor, om, bij eene kennisgeving, de goede burgerij dezer stad, op het krachtdadigste aan te manen, om hare kinderen, hoe eer hoe liever, met koepokstof te doen enten, waartoe zich voor de behoeftigen zoo vele gelegenheid, niet alleen bij het weldadig Genootschap ter bevordering dezer enting, maar ook bij zoo vele bijzondere Genees- en Heelmeesters, welke zich als om strijd beijveren, zulks *gratis* te verrigten, aanbiedt, en waartoe de *Medicinae Doctores* en Heelmeesters, leden dezer *Commissie*, zich daarenboven volgaarne gereed houden; hebbende zij ook de Regering uitgenoodigd, om niet alleen het algemeen armenbestuur, maar ook andere *administratiën*, met de zorg der behoeftigen belast, aan te schrijven, om hunne verdubbelde pogingen en zorgen aan te wenden, dat, ten dezen opzigte, aan de weldadige en zoo duidelijk geopenbaarde meening van Z. M. den

Koning voldaan wierd; terwijl dan ook, ten gevolge van dit alles, gelijk het der *Provinciale Geneeskundige Commissie*, uit de ingezondene driemaandelijksche berigten, zal gebleken zijn, in het jaar 1825, 4124 voorwerpen te dezer stede *gratis*, en 980, tegen belooning, zijn geënt geworden.

Zij heeft ook H. H. Burgemeester en Wethouderen verzocht (en aan dit verzoek is mede dadelijk goedgunstiglijk voldaan), om den Stads-Apothekar, P. C. Boelhouwer, aan te schrijven, om, des noods, op voorschrift van particuliere *Medicinae Doctores*, welke, noch aan de stad, noch aan het stads algemeen armenbestuur, noch aan *diakoniën* verbonden zijn, voor blijkbaar behoeftigen, de berookingen, op kosten der gemeente, te leveren.

Daar de ziekte al spoedig meerderen voortgang maakte, begreep de *Commissie*, dat het niet alleen raadzaam, maar ook pligtmatig was, ten spoedigste die maatregelen in haar midden te beramen, waardoor, op eene geregelde en doelmatige wijze, alles, wat tot den aard en voortgang der *epidemie* betrekking hebben kon, behoorlijk werd nagegaan en aangeteekend. Zij verzocht twee harer medeleden, *Medicinae Doctores*, om haar deswege schriftelijk voor te lichten.

Deze *Subcommissie* voldeed, ten spoedigste, aan den haar opgedragen last, en stelde, bij haar

schriftelijk rapport van den 13 Junij 1825, voor, om alle mogelijke hulde te bewijzen aan haren *hoogbejaarden* President, en denzelven, uit dien hoofde, van al de moeijelijke werkzaamheden, welke de *epidemie* opleverde, op de erkentelijkste wijze, eervol te ontslaan, en den *vicepresident* te verzoeken, zich met al de gewigtige aangelegenheden, welke deze volksziekte aan het voorzitterschap opleverde, te willen belasten.

Ten tweede, om, zoo spoedig doenlijk, al de wijken en buitenwijken dezer stad, in drie, zoo gelijk mogelijke, deelen te verdeelen; ten einde de twee andere *Medicinae Doctores*, leden dezer *Commissie*, met den *vicepresident*, een iegelijk in het, hem aan te wijzen, gedeelte, het behoorlijk en gevorderd onderzoek naar de plaats hebbende omstandigheden der pokken zouden kunnen doen, en aldaar het noodig toevoorzigt houden, om, zoo veel mogelijk, krachtdadiglijk te helpen toezien en te zorgen, dat zuiverheid van lucht en zindelijkheid in de ziekevertrekken mogten worden in acht genomen.

Ten derde, te bepalen: dat gemelde drie *Medicinae Doctores*, gedurende het heerschen dezer volksziekte, zich elken vrijdag, des namiddags omgeveer twee uren, op de vergaderkamer der *Commissie*, zouden vereenigen, om van hetgeen zij, gedurende acht achtereenvolgende dagen, in hunne wijken, betrekkelijk de ziekte ondervonden had-

den, op een, daartoe aan te leggen, register aanteekening te doen, en daarvan een kort verslag te *formeren*, om telkens aan den Heer Burgemeester dezer stad te worden ingezonden.

Ten vierde, om, bemerkt hebbende, dat de *affiches* omtrent het heerschen der kinderpokken niet altijd op eene regelmatige wijze, en ook onduidelijk aangeplakt werden, en alzoo het oogmerk te leur gesteld werd, aan de Regering *auctorisatie* te vragen; ten einde, voor stads rekening, eenige *affiches* te laten drukken, waarop met groote letters: *kinderpokken*, uitgedrukt stond.

Ten vijfde, dat, zoo lange de ziekte blijft heerschen, de bode dezer *Commissie* zich, elken morgen voor negen uren, bij de drie genoemde leden zal moeten vervoegen, om te vernemen, of er, in het aan hunne zorg opgedragen gedeelte der stad, kinderpokken, in een of ander huis, ontstaan zijn, en om, dit het geval zijnde, dadelijk op de deur van het woonhuis eene *affiche* te plakken.

Ten zesde, kwam het der *Subcommissie* onvermijdelijk noodzakelijk voor, om, wilde men behoorlijk aan de billijke en weldadige oogmerken, zoo van den Koning, als van den Magistraat dezer stad, voldoen, dat de *Commissie* dadelijk de noodige *informatie* bekwam, *of* en *waar* er op nieuw pokken ontstaan waren; ten einde alzoo, onverminderd het bepaalde bij art. 7 van 's Konings

besluit van 18 April 1818, de *Medicinae Doctores*, binnen deze stad praktiserende, uit te noodigen, om dadelijk, wanneer zij bij lijders, door de kinderpokken aangetast, geroepen werden, daarvan aan den *Medicinae Doctor*, C. DALEN, kennis te geven.

De *Commissie* vereenigde zich, in alles, met het voorgeslagene bij dit *rapport*, en vervoegde zich, bij eenen brief, tot H. H. Burgemeester en Wethouderen, om de gevorderd wordende *auctorisatie* tot het doen drukken der *affiches*, en het doen aanplakken van dezelve door haren bode, als zijnde eene daad van publiek gezag, te verkrijgen; al het welk ook ten allerpoedigste, op de *gratieuste* wijze, is ingewilligd geworden.

De *Commissie* gelastte haren *Secretaris*, om zich, onverwijld, met het plan der verdeeling onledig te houden, en deze voldeed daaraan op de volijverigste wijze. Eene uitnoodiging van den volgenden inhoud aan de praktiserende *Medicinae Doctores* werd, bij drie opvolgende reizen, in dezer stads *courant* geplaatst:

« De plaatselijke *Commissie* van Geneeskundig « Toevoorzigt, door de Ed.-Achtb. Heeren Burgemeester en Wethouderen dezer stad op het na- « drukkelijkst aangeschreven zijnde, om behoor- « lijk te zorgen, dat Hun Ed.Achtb., bij voort- « during, van haar, een geregeld verslag verkrij-

« ge, omtrent den aard en voortgang der bin-
« nen deze stad ontstaan zijnde kinderpokken,
« verzoekt op de ernstigste wijze de Heeren *Me-*
« *dicinae Doctores*, binnen deze stad praktise-
« rende, om, ter bereiking van bovengemeld
« heilzaam oogmerk, op het krachtdadigste me-
« de te werken, en alzoo dadelijk, wanneer zij
« in een of ander huis bij lijders, door de kinder-
« pokken aangetast, geroepen zijn, daarvan schrif-
« telijke kennisgeving te doen aan haar mede-
« lid, den Heer *Medicinae Doctor*, CORNELIS
« DALEN, in de Wijnstraat bij de Vischsteeg."

« *Rotterdam, den* 13 *Junij* 1825."

« *In naam van voornoemde Commissie,*

(*was get.*) « J. RIPPING, *President.*
« R. FRUIN, *Secretaris.*"

De *Commissie* moet, tot lof der Heeren, binnen deze stad de geneeskunde uitoefenende, met dankbaarheid, bekennen, dat zij ten deze volijverig hebben medegewerkt, zoo dat deze belangrijke aangelegenheid, op eene behoorlijke wijze, in werking gebragt, en, tot den afloop der *epidemie*, is kunnen gehandhaafd worden.

De drie *Medicinae Doctores*, leden dezer *Commissie*, hebben zich tot den geheelen afloop der *epidemie* in het jaar 1826, en dus gedurende meer dan *vijftien* maanden, met de moeijelijke taak, hun opgedragen, bezig gehouden. De *Commissie*

heeft reden, te vooronderstellen, dat de opgave der door de kinderpokken, gedurende deze *epidemie*, aangetast geweest zijnde lijders, zeer weinigen uitgezonderd, op eene regelmatige wijze aan haar geschied is, en al deze lijders zijn door gemelde hare medeleden naauwkeuriglijk bezocht. Er is dagelijks aan den *President* schriftelijk *rapport* gedaan, en de Heer Burgemeester dezer stad heeft alle zaturdagen één, uit allen opgemaakt, schriftelijk verslag daaromtrent van hen bekomen.

De registers, op eene *tabellarische* wijze ingerigt, en onder hun opzigt bijgehouden, berusten nu onder de *archieven* der *Commissie*; terwijl men, als het ware, met één' opslag van het oog, de namen en woonplaatsen der aangetaste lijders ontdekken kan, waardoor men zich dan ook in staat gesteld heeft, om aan de belanghebbenden verklaringen daarvan af te geven, welke hun ten uiterste te pas komen; dewijl, zonder daarmede voorzien te zijn, de kinderen niet op de scholen zouden kunnen worden toegelaten; — ook hebben H. H. Burgemeester en Wethouderen de *Commissie*, op haar verzoek, dadelijk gemagtigd, om een aanzienlijk aantal van zoodanige verklaringen, voor stads rekening, te doen drukken, welke alsnu, bijna dagelijks, ingevuld door den *Secretaris*, worden afgegeven.

De *epidemie* is vervolgens, van maand tot maand. in het jaar 1825, hand over hand toegenomen, en

heeft, evenwel onder *progressieve* vermindering, niet volkomen opgehouden, dan aan het einde der maand Augustus 1826.

In de eerste maanden heeft de ziekte zich meestal aan de westzijde der stad vertoond; in het midden en in het oosteinde vertoonde zij zich in het eerst slechts bij enkele voorwerpen; doch naderhand werd er al spoedig geene wijk, noch straat, noch steeg gespaard, en is dezelve aan de Singels, aan de Schickade en in de overige buitenwijken, even ernstig woedende, waargenomen.

Het is der *Commissie*, uit de naauwkeurige *rapporten* harer meergenoemde medeleden, gebleken, dat er, gedurende de *epidemie*, *tweeduizend*, *éénhonderd* en *vijftien* voorwerpen door hen zijn bezocht geworden, waaronder *gelaboreerd* hebben aan:

Variolae	*discretae*	1120
———	*confluentes malignae* . . .	409
———	*contingentes*, *vel adhaerentes*.	272
———	*modificatae*, bij die, welke tevoren met koepokstof geënt zijn geweest	129
———	*verae*, bij die, welke tevoren met koepokstof waren geënt geweest.	25
———	*verae*, bij die, welke tevoren reeds kinderpokken doorge-	

staan hadden, en waarbij men, immers bij twee, de duidelijkste likteekenen konde ontdekken 7

Varicellae, valsche, wind-, steen- of waterpokken. 198

Zij hebben der *Commissie* berigt, dat de grootste onzijdigheid, gepaard met het schroomvalligst onderzoek, bij hen heeft plaats gehad, en dat zij, bij de belangrijke gevallen, waarbij somtijds nog eenige twijfeling konde plaats hebben, tot geene beslissing over den waren aard, of de soort der pokken gekomen zijn, zonder met elkander nader onderzocht en geraadpleegd te hebben.

Veelligt zijn, om alle partijdigheid te vermijden, daardoor bij eenen enkelen, welke tevoren met koepokstof geënt was geworden, wel eens *variolae discretae* aangeteekend, welke eigenlijk niet, dan voor *varicellae* konden gegroet worden.

Onder de *honderd* en *negen en twintig* lijders, welke door *variolae modificatae* (welke soort zoo door hen, als door andere Geneesheeren te dezer stede, ook bij de *epidemie* van 1817 en 1818, ja reeds vroeger was waargenomen, en welke men, behalve bij GITTERMAN en anderen, naauwkeuriglijk in uwe *Handleiding tot de kennis der enting met koepokstof*, in het jaar 1819, te *Dordrecht* uitgegeven, beschreven vindt), na tevoren

met koepokstof te zijn geënt, gedurende deze *epidemie* werden aangetast, zijn er sommigen geweest, waarbij, in de eerste *stadia*, voornamelijk na de uitbotting, voordat de zoo opmerkelijke verdorring en zemelaardige afschilfering plaats had, de naauwkeurigste onderscheiding vereischt werd, ja bij welke men deze soort, wanneer men dezelve nimmer had waargenomen, voor *confluentes verae*, immers voor *contingentes*, zoude gegroet hebben, en waardoor dus bij de bloed- en aanverwanten wel eens schrik en aanmerkelijke twijfeling ontstonden; doch die al spoedig door vreugde vervangen werden, wanneer onze *gecommitteerde* medeleden, met hen, eene onmiddellijke opdrooging, met vermindering en verdwijning van alle ziekelijke toevallen, zagen ontstaan, en de lijders, in de eerste dagen zoo ernstig ziek, nu, als het ware op eens, van alle hindernis bevrijd werden, en er niets, hetwelk naar het eigenlijk tijdperk van ettering geleek, ontdekt werd; terwijl het, volgens hun eenparig berigt, opmerkelijk was, dat de tongen, in de eerste dagen zoo zeer bezet, als nu zoo spoedig zuiver en sappig werden, en er een smakelijke, bij sommigen naauwelijks te beperken, eetlust ontstond.

Dat er, gedurende deze *epidemie*, met ware *confluerende* pokken, *vijf en twintig* voorwerpen zijn aangetast, welke tevoren geënt waren, en bij welke de werking daarvan, volgens naauwkeurig on-

derzoek, toen behoorlijk geslaagd was; — dat voorts daarvan *drie*, als: de zoon van den beroemden *Opticus* GIROD, in de Molensteeg; de dochter van den koopman SJOERS, op de Hoogstraat, en de jonge heer HELMIS, zoon van wijlen den makelaar, in de Wijnstraat, aan de ernstige gevolgen van dezelve gestorven zijn, is waar en waarachtig. De *Commissie* kan, behoorlijk ingelicht, zulks niet alleen niet logenstraffen, maar vindt zich verpligt, zulks openlijk te erkennen, en U mede te deelen; doch ook te gelijker tijd te doen opmerken, dat al deze voorwerpen tevoren aan *scrofulae gelaboreerd*, immers daartoe aanmerkelijken aanleg hadden; gelijk men dan ook bij sommigen, tijdens zij nu door de kinderpokken aangetast waren, die ziekte of de gevolgen daarvan nog duidelijk konde ontdekken. En deze, zoo zeer belangrijke, aangelegenheid verdient de uiterste en onvermijdelijke aandacht van alle *practici*. Men wordt, nadat men, sedert meer, dan een vierde van eene eeuw, gezien, oplettend waargenomen, en de aanteekeningen van kundige en ervarene mannen gade geslagen heeft, hoe langer hoe meer overtuigd, dat men nimmer voorwerpen, welke *of scrofuleus* zijn, *of* tot *scrofulae* aanleg bezitten, ja ook geene *rachitici*, met koepokstof moet enten, dan bij het ontstaan van *epidemiën*, en dat men aan dezulken, noodwendig, wanneer zij van die ziekte hersteld zijn, of bij opvolgende *epidemiën*, de enting andermaal moet bewerkstelligen. Onze *gecommitteer-*

de medeleden verzekeren stellig, dat zij bij voorwerpen, door die ziekte aangetast, en *geënt*, *wanneer zij daarvan nog niet hersteld waren*, naderhand bij *overëntingen*, ware en geregeld werkende koepokken hebben zien geboren worden; en het is der *Commissie* bekend, dat ook andere *practici*, binnen deze stad, meer dan eens, dit verschijnsel ondervonden hebben. Zij durft dus deze enting, aan *scrofuleuse lijders* (welke ziekte in deze stad zoo menigvuldig wordt aangetroffen) geschied, wel als *tijdelijk*, doch niet als, *voor altijd*, beveiligend beschouwen; zij vermeent veeleer, dat hetgeen door haar, gedurende deze *epidemie*, zoo schroomvallig en met zoo vele oplettendheid is waargenomen, gebiedende wenken oplevert, dat men, in het vervolg, de naauwgezetste voorzorgen daaromtrent gebruike. Het is meer, dan waarschijnlijk, dat de zwakheid en mindere *reactie*, welke men bij *scrofuleuse* en *rachitische* lijders waarneemt, te weeg brengt, dat de koepokstof hare volkomene werking niet, gelijk bij gezonde voorwerpen, uitoefent, en dus slechts gedeeltelijk beveiligt. Men zoude dus, volgens haar gevoelen, als algemeenen stelregel, veilig kunnen en moeten aannemen, om, *behalve bij epidemiën*, niet dan volkomen gezonde voorwerpen te enten, en zulks als eene *conditio sine qua non* te beschouwen.

Deze merkwaardige volksziekte heeft niet weinige

slagtoffers te weeg gebragt. Sedert den 25 Mei 1825, tot den 17 Augustus 1826 ingesloten, zijn er *twee honderd zeven en zestig* voorwerpen aan gestorven, hetwelk, in aanmerking genomen zijnde het bovengenoemd aantal lijders, welke er door aangetast zijn geweest, nagenoeg als *één* van de *zeven* kan en moet berekend worden.

Buitengewone *complicatiën* zijn er niet bij waargenomen; bij velen nam men, in het eerste tijdvak, ernstige *gastrische symptomata* waar, en ondervond men, alsdan, veel nut van de *emetica*, ook, om de uitbotting te bevorderen.

Er blijft nog overig, dat de plaatselijke *Commissie*, op eene onpartijdige wijze, kortelijk doe opmerken, wat men, naar aanleiding van deze zoo ernstige *epidemie*, over het voortdurend nut der enting met koepokstof moet blijven denken en besluiten.

Uit hare gehoudene registers blijkt, dat er *honderd negen en twintig*, welke, na met koepokstof geënt geweest te zijn, door *gewijzigde pokken*, thans ook *varioloides* genaämd, en *vijf en twintig*, mede alzoo geënt, door *ware kinderpokken* zijn aangetast geweest.

Wanneer men dit aantal, in al deszelfs bijzonderheden, slechts oppervlakkig beschouwt, dan zoude men al spoedig in twijfeling gebragt worden; en dan zullen *of* diegenen, welke de enting met

koepokstof mistrouwen, *of* voornamelijk dezulken, welke omtrent dezelve partijdiggezind zijn, en haar voor eene ongeoorloofde handelwijze houden, deze *epidemie* als een krachtdadig wapen in de hand nemen, om de voorstanders van JENNER's ontdekking te beoorlogen, ja er mede trachten te bewijzen, dat dezelve, als van geene waarde, tot geene voorbehoeding kan strekken, en alzoo het beveiligend vermogen voor altijd zoeken weg te cijferen; terwijl alhier daadzaken spreken, welke, als het ware, geene tegenspraak noodig hebben; zijnde er onder de *tweeduizend eenhonderd en vijftien* lijders, gedurende bijna vijftien maanden, in deze stad door de kinderpokken aangetast geweest, *één honderd vier en vijftig voorwerpen* te tellen, welke, volgens de bovengemelde opgave, tevoren met koepokstof geënt, hetzij door *kwaadaardige*, hetzij door *minder kwaadaardige*, hetzij door *meer goedaardige*, hetzij door *gewijzigde* pokken, geleden hebben, ja, van welke zelfs *dri* voorwerpen gestorven zijn!

Niemand, welke, in deze, voor het menschdom zoo hoogst belangrijke, aangelegenheid, van het begin der ontdekking, dezelve met onpartijdigheid heeft gadegeslagen, en met een' zuiveren waarnemingsgeest heeft nagegaan, zal ooit in twijfel getrokken hebben, dat opvolgende *epidemiën* de wezenlijke waarde er van moesten leeren kennen; en het beveiligend vermogen dezer *zonderlinge*

stof, gelijk Prof. THUESSINK dezelve met regt noemt, bevestigen.

Deze *epidemie* heeft, naar ons inzien, wederom veel geleerd, en men moet nu hetgeen men ondervonden heeft meer en meer van nabij beschouwen, en er in het vervolg, een nuttig gebruik van maken.

Deze *Commissie* zal, hoewel zij van de volkomene waarheid overtuigd is, nu niet over de verkeerdheid, slordigheid en onachtzaamheid uitweiden, welke, bij het verrigten der entingen (oppervlakkig beschouwd van zoo weinig aanbelang) dikwerf hebben plaats gehad; terwijl er nog altijd, niet alleen in het bewerkstelligen der entingen, maar ook in de keuze der voorwerpen, niet die oplettendheid, welke het gewigt der zaak vordert, in acht genomen wordt. Zij moet dus, *in de eerste plaats, bij herhaling*, een ieders aandacht vestigen op den tegenstand, welken het volkomen gelukkig slagen, enop den duur beveiligen der koepokstof tegen de kinderpokken, ondervindt bij *scrofuleuse* en *rachitische* lijders; en dan kan zij, niet alleen volkomen staat makende op de goede trouw, naauwkeurige waarneming, en naauwgezette onpartijdigheid harer *gecommitteerde* medeleden, maar ook in bedaarde overweging nemende de berigten, welke zij deswege van andere, kundige en ervarene geneesheeren, welke binnen deze stad de kunst beoefenen, en gedurende de *epidemie* zoo vele lij-

ders hebben bijgestaan, veilig verzekeren, dat, zoo niet *allen*, verre de meeste voorwerpen, vooral diegenen, welke, tevoren geënt geweest zijnde, door kwaadaardige pokken zijn aangetast geworden, nog sporen bezaten, van op den tijd, toen zij geënt geworden zijn, *of* door *klier-*, *of* door *Engelsche ziekte* te zijn aangetast geweest, of daartoe reeds aanmerkelijken aanleg te hebben bezeten.

In de tweede plaats kan de verhouding van de geënte voorwerpen, welke door de kinderpokken, op deze of gene wijze, zijn aangetast geweest, vooral wanneer men, gelijk men niet alleen daartoe billijk het regt heeft, maar ook verpligt is te doen, diegenen aftrekt, bij welke men slechts *varicellae* heeft waargenomen, wel niet in aanmerking komen *bij die*, welke omtrent niet tevoren geënte voorwerpen bij dit *Rapport* is opgegeven; te minder nog, daar, gelijk hier boven reeds opgemerkt is, de *gecommitteerde Medicinae Doctores*, om allen schijn van vooringenomenheid te vermijden, wel eens *variolae discretae* hebben aangeteekend, welke eigenlijk slechts den naam van *varicellae* verdienden; en deze toch ontzien evenmin geënte, als niet geënte voorwerpen.

In de derde plaats heeft de *Commissie* niet verzuimd, hare bijzondere aandacht te vestigen op het zoo aanzienlijk aantal voorwerpen binnen deze stad, tevoren en ter bekwamer tijd, op eene behoorlijke wijze, met koepokstof geënt; welk getal,

naar eene zoo veel mogelijk naauwkeurige berekening, sedert het jaar 1801, ruim 20,000, en dus ruim een vierde, zoo niet een derde der ingezetenen zal uitmaken, welke eehter, niettegenstaande aan de besmetting blootgesteld, geheel vrij zijn gebleven; terwijl hierbij wel in aanmerking moet genomen worden, dat men, door de ondervinding allengskens meer en meer geleerd, en rekenende op de getuigenis van andere ervarene mannen, zoo hier als elders, in de laatste jaren, reeds meerdere omzigtigheid gebruikt heeft, om geene andere, dan volkomen gezonde voorwerpen te enten, envooral niet diegenen, welke *aanleg tot*, of *werkelijk* door bovengenoemde ziekten waren aangetast; iets, waarop men, voor vijf en twintig jaren, en zelfs later, minder heeft kunnen letten, terwijl latere tijden en waarnemingen ons eerst over dit stuk hebben kunnen doen nadenken,

De *Commissie* kan U met de meeste zekerheid berigten, dat er, bij huisgezinnen, alwaar niet geënte voorwerpen door de kinderpokken zijn aangetast geweest, er verseheidene anderen, welke tevoren geënt waren, niettegenstaande altijd met de zieken omgang hebbende gehad, bevrijd zijn gebleven.

Zij kan ook het berigt van een harer *gecommitteerde* medeleden, met geen stilzwijgen voorbijgaan, namelijk: dat in de Kokkersteeg, gelegen tusschen dezer stads vest en het Haagsche veer, in eene der

volkrijkste buurten, alwaar de kinderpokken zoo hevig gewoed hebben, en in welke bijna geen huis daarvan verschoond gebleven is, er echter in een ander huis van een' ingezeten, welke daarbij eene fabrijk heeft, en van wien gemeld medelid, achtervolgelijk, acht kinderen, in voorgaande jaren, met koepokstof geënt had, dezelve allen bevrijd zijn gebleven; en van dien aard zoude zij in staat zijn, meerdere voorbeelden, naar waarheid, bij te brengen.

Als een zeer krachtdadig bewijs, om ook het beveiligend vermogen der enting met koepokstof te staven, moet zij de aandacht der *Provinciale Geneeskundige Commissie* vestigen op het aanmerkelijk aantal onzer Godshuizen en liefdadige gestichten; zijnde er, gedurende deze zoo ernstige *epidemie*, in dezelve slechts *twee* personen, tevoren met koepokstof geënt, door *variolae discretae* aangetast, welke gelukkiglijk en spoedig hersteld zijn, als: één in het Roomsch-Katholijk weeshuis van den *Stijger*, en één in het Roomsch-Katholijk weeshuis van de *Leeuwenstraat*, welke dan ook veilig konden gezegd worden in voorgaande tijden aan *scrofuleuse* ziekten *gelaboreerd* te hebben; terwijl het bij den laatsten nog zeer twijfelachtig bleef, of hij wel geënt was geweest, immers, of de enting wel gelukkig geslaagd was,

De *Commissie* eindigt dit haar verslag, voor zich zelve volkomen overtuigd, dat, wanneer men al

die voorzorgen in acht neemt, welke het gewigt der zaak zoo gebiedend vordert, het nut der enting met koepokstof, hoe langer hoe meer, bevestigd zal worden, en dezelve al die voordeelen opleveren zal, welke men zal durven verlangen, en er reeds, in zoo groote mate, in *Europa* en andere werelddeelen, van ondervonden heeft.

Geroepen, om daadzaken te vermelden, gelijk zij vermeent, getrouwelijk verrigt te hebben, zal zij zich in geene verdere redeneringen inlaten, maar aan uw meer verlicht oordeel en aan dat van anderen de beslissing overlaten.

Zij verzekert de *Provinciale Geneeskundige Commissie* van hare voortdurende hoogachting.

Rotterdam, 25 *Mei* 1827.

(*was geteekend*) C. DALEN,
President.

l. s. *In naam derzelve:*

(*was geteekend*) R. FRUIN,
Secretaris.

Voor eensluidend afschrift
de Secretaris der voorn. Commissie
R. FRUIN.

